

הישגי הנערים הדתיים במבחני פיזה - הנמוכים ביותר בקרב דוברי עברית

בכיר לשעבר במשרד החינוך אמר כי ההישגים הנמוכים בחינוך הממלכתי-דתי נובעים ממספר נמוך יותר של שעות לימודי חול, פתיחת כיתות קטנות מהתקן בשל הפרדה המגדרית ורמת מורים נמוכה

שירה קדרי-עובדיה 16.12.2019 16:47

הישגי הנערים בחינוך הממלכתי-דתי במבחני פיזה הבינלאומיים של 2018 הם הנמוכים ביותר בקרב דוברי העברית - כך מתברר מניתוח התוצאות. עוד עולה מהניתוח כי הישגי הנערות בחינוך הממלכתי-דתי נמוכים מאלו של הנערות בחינוך הממלכתי דובר העברית ומהישגי הבנות בחינוך החרדי. התוצאות לא כוללות התייחסות לנערים החרדים, מאחר ששיעור השתתפותם במבחנים זניח. במבחני המתמטיקה, הנערות בחינוך הממלכתי דובר העברית קיבלו בממוצע את הציון הגבוה ביותר (493), אחריהן נערו בחינוך החרדי (485), והנערות בחינוך הממלכתי-דתי קיבלו ציון נמוך יותר (478). הציון הממוצע של הנערים בחינוך הממלכתי-דתי היה נמוך משל כלל קבוצות הנבחנים - 476 נקודות. לפי עורכי המבחן, פער של 30 נקודות שווה ערך למומונויות הנרכשות בשנת לימודים שלמה. את הציון הגבוה ביותר במתמטיקה קיבלו הנערים בחינוך הממלכתי (504).

גם בקריאה, ציוני הנערים בחינוך הממלכתי-דתי היו הנמוכים ביותר (469 נקודות). בתחום זה, הישגי הנערות החרדיות היו הגבוהים ביותר (527 נקודות), כאשר הציון הממוצע של תלמידים משני המינים בחינוך הממלכתי עמד על 509 נקודות, ואילו של תלמידים משני המינים בחינוך הדתי על 495. גם בבחינה במדעים תמונת המצב דומה: ציוני הנערים הדתיים הם הנמוכים ביותר בקרב דוברי העברית (471), כאשר הציון הממוצע של תלמידי החינוך הממלכתי (498) גבוה ב-16 נקודות מהציון בחינוך הדתי (482).

הישגיהם של התלמידים בחינוך הממלכתי-דתי נמוכים אף שתלמידי חטיבה ותיכון בבתי ספר דתיים מקבלים את התקציב הגבוה ביותר במערכת החינוך. לפי מחקר חדש של הכנסת, העלות הממוצעת לתלמיד בחינוך הממלכתי דתי גבוהה בכ-36% מהממוצע הארצי (בחינוך הממלכתי דובר העברית העלות גבוהה ב-5% מהממוצע). בחינוך הממלכתי-ערבי העלות הממוצעת לתלמיד נמוכה בכ-17% מהממוצע הארצי, ובחינוך החרדי היא נמוכה ב-20%.

ביולי 2018 פרסם משרד החינוך נתונים שמצביעים על כך שבתקופת כהונתו של נפתלי בנט כשר החינוך, גדלו תקציבי התיכונים הדתיים והחרדים בשיעור הגבוה ביותר מאשר כל זרמי החינוך בישראל, ופערי התקצוב הגדולים בין תלמידי התיכונים המשיכו לגדול באופן דרמטי. בין השנים 2012-2018 - סוף כהונתו של גדעון סער, וכהונתם של שי פירון ובנט - עלתה ההשקעה הממוצעת של המשרד בכל תלמיד תיכון דתי ב-45% ובתלמידים חרדים ב-40%. לעומת זאת, בקרב התלמידים החילונים חל גידול ב-27% באותה התקופה.

סיבות נוספות לתקצוב הגבוה של החינוך הממלכתי-דתי, הן המספר הגדול יותר של יחידות לימוד לבגרות (בהן בגרות בתורה שבעל-פה, ושלוש יחידות בתנ"ך במקום שתיים בחינוך הממלכתי) ותקצובם בתקן של רב ותגבור לימודי יהדות לבגרות. בנוסף, מהמחקר מתברר כי בחינוך הממלכתי-דתי ישנם יותר בתי ספר קטנים בהשוואה לשאר האוכלוסייה, והתקצוב של בתי ספר קטנים יחסית גבוה יותר מזה של בתי ספר גדולים.

לצד הפערים בין החינוך הממלכתי-דתי לממלכתי, ישנם כמה בתי ספר דתיים לבנות הנכללים ברשימת בתי הספר שבהם שיעור הזכאות הגבוה ביותר לתעודת בגרות מצטיינת. אולם, כל בתי הספר הדתיים ברשימה הם כאלה המיועדים לתלמידות מקבוצת ההשתייכות החזקה ביותר מבחינה חברתית-כלכלית. ניתוח תוצאות מבחני הפיזה מראה כי הפערים הגדולים ביותר בין המגזרים קיימים בקבוצת ההשתייכות החלשות יותר.

"תלמידים דתיים לומדים פחות לימודי חול מהחילונים", אמר ל"הארץ" בכיר לשעבר במשרד החינוך, בניסיון להסביר את ההישגים הנמוכים. "מנהלי בתי ספר נאלצים, בעקבות לחצים של הורים, להקדיש יותר שעות ללימודי הקודש על חשבון שעות הלימודים הכלליים". לדברי הבכיר לשעבר, התלמידים הדתיים לא נהנים מהיתרון התקציבי בשל ההפרדה בין בנים לבנות, שמביאה לחלוקת המשאבים הבית ספריים בין מספר גדול יותר של כיתות.

בנוסף, ההפרדה גורמת לפתיחת כיתות לימוד הקטנות מהתקן שקבע משרד החינוך, אף שהמשרד מעניק תוספת שעות בהתאם למספר הילדים בכיתה. "משאבים רבים מתבזזים בגלל ההפרדה המגדרית. אם מפצלים שכבה של 40 תלמידים לשתי כיתות נפרדות, לבנים ולבנות, המשמעות היא שהתלמידים יקבלו פחות שעות לימודים כי מדובר בכיתה לא-תקנית", אמר. הבכיר לשעבר תולה את ההישגים הנמוכים בחינוך הדתי גם ברמת המורים. לדבריו, בחינוך הממלכתי-דתי, בתי הספר מפחיתים מחשיבות הבקאות של מורים במקצועות שאותם הם מלמדים, והדגש הוא על ערכים כמו חינוך לתפילה משמעותית, התנדבויות וקיום מצוות. "זה חשוב, אבל המנדט המרכזי של בתי הספר הוא פדגוגיה - וזו זוכה לפחות הערכה", אמר. לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הציון הממוצע של מורים בחינוך הממלכתי-דתי בבחינה הפסיכומטרית ירד מ-509 ב-2008 ל-501 ב-2017. באותן שנים, הציון הממוצע של מורים בחינוך הממלכתי דובר העברית עלה מ-503 ל-513.

הפערים נשמרים

גם בניכוי הפערים הכלכליים-חברתיים בין הקבוצות, הישגי התלמידים והתלמידות בחינוך הממלכתי-דתי נותרים נמוכים בהשוואה לחינוך הממלכתי דובר העברית: בכל אחת מקבוצות ההשתייכות הכלכליות-חברתיות שאליהן סווגו (חזקה, בינונית וחלשה), הישגי התלמידים והתלמידות בחינוך הדתי נמוכים בהשוואה לקבוצה המקבילה בחינוך הממלכתי. בקבוצה החלשה והבינונית, הפערים במבחן המתמטיקה עומדים על 29 נקודות. פערים דומים בין הקבוצות החלשות נמצאו גם בתחומי המדעים והקריאה.

מבחינה פיזית, שנערכו ב-79 מדינות ברחבי העולם על ידי ארגון ה-OECD, התקיימו בישראל בקרב מדגם מייצג של 6,623 תלמידים בני 15 מ-174 בתי ספר. המבחנים נערכים פעם בשלוש שנים בכל מדינות ה-OECD ובמדינות נוספות. בסך הכל השתתפו בהם יותר מחצי מיליון תלמידים מרחבי העולם. לפי עורכי המבחן, מטרתם היא לבדוק באיזו מידה תלמידים בני 15 רכשו כלי חשיבה והבנה כלליים "המאפשרים התמודדות טובה ויעילה עם סביבתם". המבחן בוחן יכולות כמו הסקת מסקנות ויישום ידע בהקשרים שונים.

המבחן נערך בישראל במאסר 2018 באופן ממוחשב, והועבר על ידי בוחנים חיצוניים. רוב הנבחנים היו בכיתה י', חלקם בכיתה ט' ובודדים משכבות אחרות. התשובות נבדקו על ידי ארבעה בוחנים שונים, ובמקרה שהתגלה פער גדול בין הציונים שנתן כל אחד מהם - נערכה בדיקה חוזרת של התשובה. רק שישה מוסדות לנערים חרדים השתתפו במחקר, כך שלא ניתן ללמוד מהתוצאות על יכולותיהם של הנערים החרדים בישראל. אצל נערות חרדיות היה שיתוף הפעולה נרחב יותר, אך השאלון שונה והושמטו ממנו שאלות ש"נוגדות את ערכיהן".